

TAFAKKUR ZIYOSI

Tafakkur ziyosi 2/2022
ilmiy uslubiy jurnal

“Xalqimiz talablarini inobatga olgan holda, biz Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqdik va saylov jarayonida uni o‘ziga xos umumxalq muhokamasidan o‘tkazdik. Bu muhim konseptual hujjatda islohotlarimizning uzviylik va davomiyligini ta‘minlash maqsadida, “Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari” degan tamoyil asosiy g‘oya va bosh mezon sifatida kun tartibiga qo‘yildi”.

“Prezident sifatida men mamlakatimiz tinchligi, el-yurt farovonligi, Vatan taraqqiyoti yo‘lida butun borlig‘imni bag‘ishlab, xalqimga sadoqat bilan xizmat qilishni hayotimning ma‘no-mazmuni deb bilaman. Men uchun bundan boshqa oliy maqsad, baxt-saodat yo‘q. Siz, qadrlil vatandoshlarimning chin dildan qo‘llab-quvvatlashingiz, nuroniy otaxon va onaxonlarimizning duolari, aziz yoshlarimizning ishonchi menga katta kuch-g‘ayrat beradi”.

SHAVKAT MIRZIYOYEV

BOSH MUHARRIR

Shavkat Safarovich Sharipov –
pedagogika f. d., professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARLARI

Usmonjon Qosimov – fil. f. d.
G'ayrat O'roqboyevich Qodirov –
biologiya f. n., dotsent

MAS'UL KOTIB

Farrux Aqchayev – tarix
f. b. f. d., dotsent (PhD)

TARJIMONLAR:

Zubayda Jumayeva-fil.f.b.f.d.(PhD)

Eldar Hasanov

(rus tili)

Kamoliddin Normurodov

(ingliz tili)

TEXNIK MUHARRIR:

Murodulla Jo'rayev – filologiya
f. b. f. d., (PhD)

NAVBATCHI MUHARRIR:

Feruza Jumayeva – filologiya
f. b. f. d., (PhD)

SAHIFALOVCHILAR

Guljaxan Kadirova
Adolat Uskinboyeva

**Jurnal andozasi Raqamli ta'lim
texnologiyalari markazida
Rasuljon Meliqzoyev
tomonidan tayyorlandi**

Muassis - Jizzax davlat
pedagogika instituti

Jurnal yilda 4 marta
(har chorakda) chop etiladi.

Matnlarda foydalanilgan ko'chirma
va ma'lumotlar aniqligi uchun
mualliflar mas'uldirlar.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda,
manba qayd etilishi shart.

JAMOATCHILIK KENGASHI A'ZOLARI

Anatoliy Sagdullayev – tarix f. d., akademik

Jak Miklovik – INSHEA universiteti professori (Fransiya)

Vasiliy Kochurko –Baranovich DU professori, texnika f. d.
(Belorussiya)

Gulsem Lekerova – psixologiya f.d., professor (Janub. Qozog'iston)

Furqat Jo'raqulov – siyosiy f. d., dotsent

Botir To'xtamishev – texnika f.n., dotsent

Sarvar Nazarqosimov – sotsiologiya f. b. f. d.dotsent

Baxtiyor To'rayev – falsafa f.d., professor

Qozoqboy Yo'ldoshev – pedagogika f. d., professor

Xolbo'ta Turaqulov-texnika f.d., professor

Umrzoq Jumanazarov – filologiya f. d., professor

Abdug'afur Mamatov - filologiya f. d., professor

Rahmatulla Bekmirzayev – fizika-matematika f. d., professor

Oybek Axmedov – filologiya f.d., professor O'zDJTU

Faniya Axmedshina – tarix f. d., professor

Baxti Ochilova - falsafa f.d., professor

Hamid Meliev – pedagogika f. n., professor

Xudoybergan Mavlonov – biologiya f. d., dotsent

Qo'chqor Hakimov – geografiya f. n., professor v.b.

Mo'min Hoshimxonov-falsafa ,filologiya. f ,doktori

Furqat Axmedov - pedagogika f.n., professor

Akbar Saitqosimov – falsafa f. d., professor

Rustam Abdurasulov – psixologiya f. d., dotsent

Marat Sultonov-kimyo f.d., dotsent

Muxtorqul Parдавev - tarix f. n., dotsent

Rabbim Yusupov – texnika f. n., dotsent

Oleg Kim – filologiya f. n., dotsent

Abdunazr Nurmonov-pedagogika f.d., professor

Abduvali Shamshiyev – iqtisod f. n., dotsent

Sunnatullo Soipov – filologiya f. n.

Yulduz Karimova – filologiya f. n., dotsent.

Omon Isarov – filologiya f. d., dotsent.

Sherali Abduraimov – pedagogika f. b. f. d., dotsent

To'ychi Axmedov – tarix f.b.f.d., dotsent

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasining filologiya, falsafa va pedagogika fanlari bo'yicha ekspert kengashi (2018-yil 29-dekabrda 260/6-son bayonnomasi) tavsiyasi bilan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal Jizzax viloyati Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasidan 2020-yil 25-aprelda 06-042 raqam bilan qayta ro'yxatga olingan. Jurnalning xalqaro ISSN raqami: 2181- 6131

MANZIL: 130100, Jizzax shahri,
Sh. Rashidov ko'chasi,4-uy, bosh bino
TELEFON: (99872) 226 02 93,
(99897) 644 84 44
FAKS: (99872) 226 46 56

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
MATBAA BO'LIMI

Jizzax shahri, Sharof Rashidov ko'chasi, 4-uy
2022-yil 25- iyun kuni bosmaxonaga topshirildi.

Qog'oz bichimi A4 Buyurtma: _____

Nashr adadi: 100

MUNDARIJA

TAHRIRIYAT MINBARI:

Sh.S.Sharipov, A.J.Usmonov Oliy ta'lim muassasalari investitsion salohiyatini oshirishning iqtisodiy funksiyalari..... 3

TAQVIM:

U. Qosimov, T. Zokirova Ijodkor shaxs va poetik mahorat (Halima Xudoyberdiyeva tavalludining 75 yilligiga)..... 7

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA INNOVATSION TA'LIM

B.Mirkomilov Talabalarga yapon xalqi badiiy qadriyatlarini o'rgatish..... 11
T.A.Shaymurov, M.A.Nurqo'ziyeva Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik faoliyatda kasbiy barqaror bo'lishiga erishish omillari..... 16
F.S.To'rabekov Texnologiya o'qituvchisining axborot ta'lim muhitida kasbiy faoliyatga tayyorlash muammosi xususida..... 21
G.I.Sayfullayeva Ta'lim tizimida stem dasturidan foydalanishning ahamiyati va afzalliklari..... 26
R.Sh.Toshkuvatova Oilada ma'naviy barkamol shaxsni tarbiyalashda ota-onaning o'rnini..... 30
A.E.Begbo'tayev, S.X.Asadov Maktab ta'limi samaradorligini oshirishda mobil o'qitishning roli..... 33
Z.K.Kurbanov, Z.A.Bo'libayeva O'zbekiston ta'lim tizimida ijtimoiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirishda obyektga doir pedagogik vaziyatlarning ahamiyati..... 38
M.A.Umaraliyeva, D.B.Gulmonova Oila institutining rivojlanishida qadriyatlarining o'rnini: milliy va xorijiy tajriba..... 42
Sh.Burayeva Maktabgacha yoshdagi bolaning shaxs sifatida shakllanishiga oila va mahallaning ta'siri..... 45
G.S.Raxmonova Kreativ va nostaandart tafakkur muammosining pedagogik tadqiqotlarda o'rganilishi..... 48

AMALIY FANLAR

K.A.Zoyirov Bo'lajak me'morlarning kompyuter grafikasi tayyorgarligi muammolari..... 52
U.L.Kuchkarov Jismoniy tarbiya va uning prinsiplari..... 54
M.B.Yuldasheva, A.H.Kolkanatov Многовариантный спектр системообразующих социокультурных качеств в современном художественном образовании..... 58
P.O'.Xudoyberdiyev Ko'z tasvirini ishlashning o'ziga xos tomonlari..... 62
S.R.Xalilov Yaponiyaning yetakchi zamonaviy me'morlaridan biri tadao ando ijodi..... 64
T.Oltmishiev Rangtasvir ishlashda grizaylning o'rnini va ahamiyati..... 69
M.Sh.Yaxshiyeva, H.X.Fetxulova Изучение мотивации студентов к занятиям физической культурой на основе использования мобильных приложений..... 72
J.O.Soliyev Bosh kiyimni odam portretini ishlash texnologiyasi..... 75
S.Ro'ziboyev Elektromobil ekspluatatsiyasida ikkilamchi shamol energiyasidan foydalanish qurilmasi..... 78
K.A.Mamajonova Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarni kasbga yo'naltirish uslubi..... 81

IJTIMOY FANLAR

R.R.Komilov "Avestoda" nikoh munosabatlari..... 85
X.A.Djurakulov Zamonaviy ekoturizm rivojida shaxs ekologik huquqiy ongini yuksaltirishdagi o'ziga xos yondashuvlar..... 88
A.E.Shaymanova Fuqarolik jamiyati qurilishi va mulkdorlar qatlami: tushuncha va mohiyat..... 91
T.M.Burxonov Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasi masalasining pedagogik tahlili..... 94
B.Botirov, A.J.Qo'shmurodov O'zbekistonda yangi ishchi o'rinlari yaratish kambag'allikni qisqartirish omili..... 97
G.G'.G'afarova Multidistsiplinar, interdistsiplinar va polidistsiplinar tizimli yondashuvlar: falsafiy tahlil..... 100
X.K.Xudoyberdiyeva Shaxsni estetik tarbiyalashda fan, ta'lim va qadriyatlarining o'zaro bog'liqligi..... 104
U.To'pchiyev Turkiston o'lkasidagi uzumchilik va vinochilik taraqqiyotini yoritishda arxeologik materiallarning o'rnini..... 107
R.N.Nazarov Ijtimoiy tarmoqlarning shaxs ma'naviy qiyofasiga ta'siri..... 110
J.B.Saitmurodov Gegal falsafasida ruh va uning taraqqiyoti haqidagi qarashlar..... 113

FILOLOGIYA FANLARI

N.E.Sabirova Xorazm baxshichilik analari: repertuar va ijro mahorati..... 116
D.M.Iscorilova Формирование межкультурной компетенции в технических вузах и анализ программ и учебников в аспекте исследуемой проблемы..... 120
X.Sh.Hamdumova "Rustamxon" dostonining lug'at boyligida ko'pma'holilik..... 125
D.Y.Shigabudinova Ingliz tilini o'rganishda madaniyat, ana va qadriyatlarining ahamiyati..... 127
M.Sh.Qudratova Sirojiddin Sayyid g'azallarining mavzular olami..... 130
N.Imomiddinova Xitoycha harbiy terminlar tizimida qurol-yarog' nomlari..... 134
S.T.Mustafayeva Xitoy ming davri romanlarida ayrim fe'llarning leksik-struktur va grammatik-funksional xususiyatlari..... 137
N.J.Yarashova Bolalar adabiyoti tilidagi paralingvistiklarning interpretatsiyasi..... 142
Sh.B.Rahimova Nofilogik ta'lim yo'nalishlarida chet tillarini o'qitish metodlarini tanlash mezonlari..... 145
S.U.Azizov Oliy ta'limning chet tillarini o'rgatish tizimida blended til ta'limi muhitini tatbiq etish taraqqiyoti..... 149

TABIIY VA ANIQ FANLAR

R.N.Bekmirzayev, F.O.Tugalov Tabiiy fanlarni o'qitishda transdissiplinarlarning o'rnini..... 153
A.Alishiev, U.K.Sarimova, J.I.Murtozayev Harakteristik tenglamalarning ildizlari karrali bo'lganda differensial tenglamalar sistemasining yechimlarini asimptotik ko'rinishda ifodalash..... 156
U.A.Soatov, V.U.Abdugodirov Parametrlar masalalar va ularni nostaandart usullar yordamida yechish..... 159
G.M.Sheratayloqov, D.T.Bobonov Fizikadan nostaandart laboratoriya ishlarini bajarishda o'quvchi kreativ faoliyatini rivojlantirish tamoyili..... 164
Sh.B.Bekchonova Internet va web-ga asoslangan ta'lim asosida maxsus elektron ta'limni amalga oshirish..... 168
M.S.Inatova, B.N.Jo'rayeva, M.A. Murakkab efilar mavzusini zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanib o'qitish va hayotga tatbiq etish..... 173
B.B.Abdug'aniyev O'quv robototexnikasi maktabda informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitish vositasi sifatida..... 176
Q.X.Aliqorov Fizika fanidan o'quvchilarning sinfdan tashqari faoliyatini tashkil etish shakllari va usullari..... 180
G.A.Kurbanova, N.Y.Normatova, K.H.Umarova, K.X.Rashidova Metallar korroziyasi mavzusini interfaol usullarda o'qitish metodikasi..... 182
F.B.Irisboev, S.R.Omonov Bipolyar tranzistorlarning konstruksiyasi..... 186

YOSH TADQIQOTCHILAR

A.P.To'rayeva O'zbekistondagi islohotlarning oila barqarorligidagi o'rnini..... 189
Y.Y.Isomiddinov O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash dolzarb vazifa..... 192
I.E.Qarshiyev Inson dunyo qarashida ong va ongsizlik: karl gustav yun talqinida ekstravert va introvert tiplari..... 196
Sh.A.Botirov Fuqarolarning siyosiy madaniyatini rivojlantirish masalalari..... 199
R.B.Boymatov Shaxs siyosiy faoliyatida siyosiy ta'lim va tarbiyaning ahamiyati..... 202
B.Narzulloyeva Maxallalarda millatlararo do'stlik aloqalarini rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslari..... 205
M.A.Sherboboyev Karl Poppyning siyosiy qarashlari va uning ijtimoiy ahamiyati..... 208
A.A.Abdurahmonov Sovet hokimiyati yillarida samarqandda bosma ommaviy axborot vositalari faoliyati..... 213
T.B.Nazarov Tanqidiy-tahliliy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik muammo sifatida..... 217
D.Xolmurodov Mustaqillik yillarida o'zbekiston respublikasi va rossiya federatsiyasi o'rtasida tibbiyot sohasidagi o'zaro hamkorlikning rivojlanishi..... 221
R.R.Urinboev Multimediali elektron o'qitish vositalari orqali ta'lim muhitining rivojlanishi..... 227
U.A.Eshonqulov Yuz urug'ning o'zbek etnik guruhlarida tutgan o'rnini xususida..... 231
M.Tilovboev O'lkamizdagi qoyatosh suratlari - "Zangori osmon ostidagi ochiq muzey" sifatida..... 234
X.O.Pardayeva Kredit-modul ta'lim tizimida tabiiy fanlarni o'qitish masalalari..... 238
H.T.To'rayeva, A.K.Abdushukurov Oliy o'quv yurtlarida kredit modul tizimining klaster usulidan foydalanish..... 241
X.M.Xoshimxonov XXI asrda Axmad Yassaviyni o'rganish zarurati..... 244
Z.K.Salimova Intensiv pedagogik texnologiyalarini ingliz tilini o'rganishda tatbiq etish..... 247
O.Abdulayev Jamiyatda yoshlar innovatsion faolligini oshirishning ijtimoiy-falsafiy mexanizmlari..... 251

osonlashtirish uchun bir qator standart spetsifikatsiyalar ishlab chiqilgan. IMS o'quv resurslarining metama'lumotlarini aniqlash va tavsiflash uchun yagona usul ishlab chiqilgan.

O'qituvchilar va ishlab chiquvchilar CCT (Create content for online training) vositasidan onlayn o'quv kurslari uchun kontent yaratish uchun foydalanadilar. Ushbu vosita chizmalar, simulyatsiyalar, animatsiyalar, matnlar, slaydlar, grafiklar, audio, video va baholash kabi o'quv materiallarini ishlab chiqish uchun ishlatiladi. Mualliflik huquqini rivojlantirish vositalari ham CCTning kichik to'plami sifatida tasniflanishi mumkin. Dasturchi bo'lmaganlar tomonidan onlayn kurslarni yaratish uchun metafora (algoritm yoki kitob) ishlatadigan dasturiy ilovalar da tasvirlangan³.

Umumiy muhitda hamkorlik qilish uchun ish oqimini boshqarish tartib-qoidalar LCMS (Learning Content Management Systems)da taqdim etilgan. Ushbu kompyuter dasturi o'quv qo'llanmalari va nashrlarni yaratish, tarkibni o'zgartirish va tahrirlash, tartibga solish va o'chirish uchun markaziy interfeysdan xizmat ko'rsatish uchun ishlatiladi. U aralash ta'lim va onlayn o'quv jarayoni, o'quv materiallari va mazmunini yaratish uchun ishlatiladi. Elektron ta'lim mazmuni uchun modulli qurilish materiallari sifatida o'quv ob'yekti ishlatiladi. Bu ommaviy axborot vositalaridan mustaqil, qayta foydalanish mumkin bo'lgan ma'lumotdir. Samaradorlikni oshirish uchun o'rganish ob'yektlari LCMS kabi ma'lumotlar omborida saqlanadi va metama'lumotlarni tasniflash tizimi tomonidan tartibga solinadi. Umuman olganda, onlayn kurslar uchun kontentni yaratish, rivojlantirish va boshqarishga ko'proq e'tibor qaratiladi, lekin talabalarning kontentni boshqarish tizimlarida tajribasini nazorat qilishga kamroq e'tibor beriladi.

Kurslarni boshqarish tizimi (CMS), virtual o'quv muhiti (VLE), virtual o'quv tizimi (VLS), o'quv platformasi yoki elektron ta'lim portali odatda LMS deb ataladi. Ta'lim muhitida kurslarni boshqarish, kurslarni ishlab chiqish va boshqarish, kunduzgi, onlayn o'qitish yoki aralash ta'limda bilim darajasini baholashni qo'llab-quvvatlaydigan dasturiy ta'minot hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ta'lim muassasasida u boshqa dasturiy ta'minot tizimlari va vositalari bilan birlashtirilishi mumkin. Muassasalar

o'quv jarayonini rejalashtirish, amalga oshirish va baholash hamda o'rganishni tashkil qilishni qo'llab-quvvatlash uchun LMS dasturidan foydalanadilar. Muhim elementlar o'qituvchilar va talabalarning kirishini qo'llab-quvvatlash, talabalarning o'qishini nazorat qilish va o'quv jarayonini baholashdir.

Bundan tashqari, dasturiy ta'minot kursga tayyorgarlik jarayonida standartlar yoki shablonlarga muvofiq ta'lim mazmuni va resurslarini taqdim etadi. Trening davomida talabalarning jamoaviy ishlash, muhokama qilish, topshiriqlar, baholash kabi faoliyatini olib borish va nazorat qilish markazlashtirilgan holda olib boriladi. Bu harakatlarning barchasi foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilishni ta'minlaydigan LMS virtual muhiti tomonidan boshqariladi⁴.

Talabalar uchun o'quv jarayonini samaraliroq qilish yo'llarini taklif qilishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni aniqlash uchun o'quv tizimidagi o'quv jarayoni haqidagi barcha tipik ma'lumotlarni tahlil qilish mumkin.

LMS ma'muri(administratori) va o'qituvchilari talabalar faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarga ega bo'ladi va bu ularning ta'lim olishda dars mashg'ulotlarining jadvallarini yaxshilashga hamda ta'limni yetkazib berish bo'yicha ko'rsatmalar va kurslarni yanada samarali ishlab chiqishga, aloqa va hamkorlikni o'rnatishga hamda talabalarni baholashning aniq va tushunarli tizimini yaxshilashga yordam beradi.

Eng mashhur LMS dasturlari Moodle, Desire 2 Learn, Blackboard by Angel, WebCT, Instructure Canvas, Sakai va Pearson LearningStudio.

Moodle (modul ob'yektga yo'naltirilgan dinamik ta'lim muhiti degan ma'noni anglatadi) bepul elektron ta'lim tizimidir. Bu ochiq veb-ilo va bo'lib, uning asosida siz talabalar yoki xodimlarni rivojlantirish uchun maxsus platforma yaratishingiz mumkin.

Desire 2 Learn-elektron ta'lim yoki elektron ta'lim muhitlarini yaratish va boshqarish uchun yangi veb-asoslangan vosita. D2L o'quv platformalari, yuqori ta'sirli kontent tajribasi va moslashtirilgan yordam hamda foydalanuvchiga shaxsan yoki onlayn tarzda o'qitish va o'rganishni o'zgartirish uchun

3 Bekchanova. Sh.B. *Pedagogical technologies of distance education // International Virtual Conference On Innovative Thoughts, Research Ideas and Inventions in Sciences, Hosted from Newyork, USA http://euroasiaconference.com January 20th. 2021. p142-144.*

4 B. Sus, N. Tmieniava, I. Revenchuk, and V. Vialkova, "Development of Virtual LaboratoryWorks for Technical and Computer Sciences." in *Information and Software Technologies, R.Damaševičius and G. Vasiljevičienė, Eds. Cham: Springer International Publishing, Volume-1078,(2019), 383-394, DOI: 10.1007/978-3-030-30275-7_29*

kerak bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etadi.

Blackboard by Angel -kontent maydonlari va asboblarga havolalarni nomini o'zgartirish, o'chirish, yashirish yoki qo'shish orqali kurs tuzilmasini moslashtirishga mo'ljallangan.

WebCT-(Kurs vositalari) yoki Blackboard Learning System , hozirda Blackboard kompaniyasiga tegishli bo'lib, kollejlari va boshqa muassasalar uchun litsenziyalangan va elektron ta'lim uchun ko'plab kampuslarda foydalaniladigan onlayn xususiy virtual o'quv muhiti tizimidir. O'qituvchilar WebCT kurslariga munozara taxtalari, pochta tizimlari va jonli chat kabi vositalarni, jumladan hujjatlar va veb-sahifalarni qo'shishlari mumkin. Ushbu dasturning so'nggi versiyalari endi Webkurslar deb nomlanadi. WebCT oliy ta'lim uchun dunyodagi birinchi keng tarqalgan muvaffaqiyatli kurslarni boshqarish tizimi ekanligi bilan ahamiyatlidir. O'zining eng yuqori cho'qqisida u 80 mamlakatda 10 milliondan ortiq talabalar tomonidan foydalanilgan⁵.

Instructure Canvas - Yuta shtatining Solt-Leyk-Siti shahrida joylashgan ta'lim texnologiyalari kompaniyasi. Bu web-ga asoslangan ta'limni boshqarish tizimi Canvas va MasteryConnect baholashni boshqarish tizimining ishlab chiquvchisi va nashriyotchisi. Kompaniya Thoma Bravo xususiy sarmoya firmasiga tegishli. U ba'zi maktablar tomonidan qo'llaniladi va talabalarga ish topshirishni osonlashtiradi. Ular o'zlarining studiyalari orqali media qilishlari, Google Drive'dan narsalarni olishlari va saqlangan narsalarni kompyuterlariga yuborishlari mumkin. Canvas shuningdek, talabalar o'zlarining shaxsiy qurilmalariga yuklab olishlari mumkin bo'lgan mobil ilovani ham qo'llab-quvvatlaydi, bu ularga o'z ishlarini osonlashtiradi. O'qituvchilar va talabalar o'z kurslarida navigatsiya qilish qanday ekanligini yaxshiroq tushunish uchun talabalar nuqtai nazariga ega.

Sakai - bu o'qitish, tadqiqot va hamkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan bepul, jamoat manbasi, ta'lim dasturiy platformasidir. Ushbu turdagi tizimlar kurslarni boshqarish tizimlari (CMS), o'rganishni boshqarish tizimlari (LMS) yoki virtual o'quv muhitlari (VLE) deb ham nomlanadi. Sakai ilmiy

muassasalar, tijorat tashkilotlari va jismoniy shaxslar jamoasi tomonidan ishlab chiqilgan. U Ta'lim Hamjamiyatining Litsenziyasi (ochiq kodli litsenziyaning bir turi) ostida tarqatiladi .

Pearson Learning Studio - 2017-yil 28-fevral kuni Moskvadagi chet el adabiyoti kutubxonasida dunyoda o'xshashi yo'q birinchi Pearson Learning Studio ingliz tilini o'rganish va o'rgatish bo'yicha innovatsion studiya ochildi. Bugungi kunga qadar laboratoriya Internet tarmog'iga ulangan va ta'lim xizmatlari bo'yicha jahon yetakchisi Pearson kompaniyasining barcha elektron va bosma nashrlaridan bepul foydalanish imkoniyatiga ega 9 ta ish stansiyasi bilan jihozlangan. Har bir inson mustaqil ishlash uchun ikkala joydan ham foydalanishi mumkin, shuningdek, ochiq darslar, ma'ruzalar, seminarlar va boshqa tadbirlarni o'tkazish va ishtirok etish imkoniyatiga ega.

Har bir LMS turlicha bo'lib, u foydalanuvchilarga turli xil amalga oshirish imkoniyatlarini beradi, masalan, kontentga yo'naltirilgan, faoliyatga yo'naltirilgan, tarmoqqa yo'naltirilgan, chiziqli va tarmoqli. Ba'zi tizimlar asinxron ko'rsatmalarni amalga oshiradi, boshqalari esa faqat sinxron yo'nalishlarni ta'minlaydi⁶.

Ba'zi LMS o'quvchilarga mobil texnologiyalar yordamida kontentni yetkazib beradi, boshqalari faqat web-ilovadan foydalanadi. Shuning uchun tashkilotlar qo'llaniladigan yondashuvlarni aniqlashlari va o'z muassasalarida ta'limni rivojlantirish uchun eng samaralilarini tanlashlari kerak. Keyin, ular LMS vositalari va xususiyatlarini va ulardan qanday foydalanishni o'rganishlari kerak. Shunday qilib, qulay LMSni tanlash turli komponentlarga bog'liq.

Ikki tizim LMS va LCMS o'rtasida bir nechta asosiy istisnolar, LMS kimnidir boshqarish tizimidir va LCMS kontent yaratish bilan ishlash tizimidir, lekin ikkalasi ham o'quv muhitini yaratadi. O'quv muhiti uchun dasturiy ta'minot kompleks yechim sifatida ishlab chiqilgan. Ta'lim muassasasi uchun bu onlayn o'qishni osonlashtirishi mumkin. Biroq, ba'zi hollarda, ushbu maxsus o'quv muhitida yaratilmagan onlayn kurslarni kuzatish

5 Y. Khazri, M. Rouane, A. Fahli, M. Mohamad, A. Khaldouni, and A. Naddami, "Developing a Remote Practice for Laboratory Experiments on Measuring Instruments." *Int. J. Onl. Eng.* ISSN:1861-2121, 1868-1646, Volume-10, Issue-5, September (2014), 12, DOI:10.3991/ijoe.v10i5.3833

6 Bekchanova Sh.B. *Didactic Principles Of Digital Learning Process Based On Digital Technologies In Distance Learning //International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR)* Vol. 5 Issue 1, January - 2021 Washington, P: 74-76. www.ijeais.org/ijapr

qobiliyati etishmayotgan bo'lishi mumkin⁷.

Ta'limni boshqarish tizimining interfeysi talabalarga o'qish davomida ushbu muhitda qolish vaqtida ro'yxatdan o'tish va kurslarda qatnashish imkonini beradi. Dastur qismida o'z-o'zini o'rganish uchun bo'limlar va ko'p haftalik kursning akademik modeli mavjud. Bunda guruh har hafta seminar o'qituvchisi yordamida topshiriqlarni bajarishi mumkin. O'qituvchi uchun qo'shimcha kurslar yaratish imkoniyati ko'pchilik o'quv muhitlarida taqdim etiladi.

Savdo xizmatlari uchun dasturiy ta'minot, ijara asosidagi o'quv dasturlari va ta'lim muassasalarini joylashtirish, o'quv jarayonini boshqarish LSP (Learning Service Provider) tashkiloti tomonidan ta'minlanadi. Talabalarni samarali boshqarish tizimi SMS (Student Management System) barcha ta'lim muassasalari uchun juda muhimdir. Banner va PeopleSoft bunday tijorat SMS tizimlariga misoldir. Bular ta'lim muassasasining asosiy tizimlari hisoblanadi. U kurslar, professor-o'qituvchilar, talabalar va ularning arizalari, qabuli, imtihonlari, testlari va to'lovlari kabi tashkilotlar haqidagi muhim ma'lumotlarni boshqarish uchun ishlatiladi. Skandinaviya universitetlarida LADOK (Shvetsiya), STADS (Daniya), FS va MSTAS (Norvegiya) milliy tizimlari keng tarqalgan.

Inson resurslari axborot tizimlari HRIS (Human Resource Information System) va Enterprise Resource Planning ERP (Enterprise Resource Planning System) tizimlari korporatsiyalar va kompaniyalar tomonidan qo'llaniladi. Ushbu tizimlar talabalar haqida emas, balki xodimlar haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ular o'z xodimlari haqida muhim ma'lumotlarni o'z ichiga oladi va SMS bilan bir xil funktsiyalarga egadirlar. O'quv jarayoni va kurs mazmunini yetkazib berishni boshqarish uchun turli xil LMS (Learning Management System) yoki LCMS (Learning Content Management Systems) turlari mavjud. Tashkilot ehtiyojlariga ko'ra samarali hamda asosiy qoida - LMS o'quv materiallarini talabalarga qanday yetkazib berishini bilish va

LMS funksionalligi bo'yicha LCMS imkoniyatlari bilan solishtirish.

Maxsus elearning ilovasi sifatida VLW (virtual laboratory work) va virtual sinf uchun dizayn yechimi haqiqiy eksperimental sozlashlarga asoslangan. Ishlab chiqilgan dasturiy ta'minot algoritmi IT va tabiiy fanlar laboratoriyalarining onlayn kurslarida moslashuvchan stsenariylardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Virtual laboratoriyada STEM texnologiyasi va kompyuter grafikasi uyg'unligida o'tkazilgan virtualizatsiya asosidagi tajribalar orqali o'tkaziladigan murakkab jarayon va hodisalarning shaffofligi hamda tizimlilikini shu bilan birga o'quv jarayoniga mos tarzda muallifning kompyuter modellarini jalb qilishni yaxshilaydi.

Bekchanova Sh.B. Didactic Principles Of Digital Learning Process Based On Digital Technologies In Distance Learning (International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) Vol. 5 Issue 1, January - 2021 Washington, P: 74-76. www.ijeais.org/ijapr) ilmiy maqolamizda Moodle-ning VLW va tizim sifatida birgalikda ishlaydigan boshqa turli dasturlar bilan integratsiya jarayoni elektron ta'lim uchun veb-saytning turli ehtiyojlarini qondirish, jumladan, mualliflik vositalaridan foydalangan holda kurslarni ishlab chiqish va uni Moodle orqali ichki kursni bron qilish bilan foydalanishga imkon berish uchun juda foydali tizim ekanligi yoritilib o'tilgan va hozirgi kunda ta'lim tizimi samaradorligini oshirish uchun dolzarb va zarur elektron platforma ekanligi keltirilgan.

Talabalarining individual tarzda masofaviy bilimlarini oshirish mazmuni va sifatiga qo'yilgan Davlat talablari o'quv-metodik ta'minotni modulli o'qitish texnologiyasi asosida ishlab chiqish hamda o'quv jarayonini o'qitishga zamonaviy yondashuvlar va tamoyillar asosida takomillashtirish, masofaviy ta'lim sifatini zamon talablari darajasida ta'minlash mumkinligi ilmiy-metodik jihatdan asoslandir.

⁷ Bekchanova. Sh.B. Pedagogical technologies of distance education // International Virtual Conference On Innovative Thoughts, Research Ideas and Inventions in Sciences, Hosted from Newyork, USA <http://euroasiainconference.com> January 20th. 2021. p142-144.